

УДК 37.13:9881

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3>.**Людмила ПОЛІЩУК**

кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка,
вул. Пушкінська, 48, Житомир, Україна, 10020
ORCID: 0000-0002-9468-5412

Тетяна ПУШКАР

кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка,
вул. Пушкінська, 48, Житомир, Україна, 10020
ORCID: 0000-0001-5060-7167

Liudmyla POLISHCHUK

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Zhytomyr State University named after Ivana Franka, Pushkin Street,
48, Zhytomyr, Ukraine, 10020
ORCID: 0000-0002-9468-5412

Tetiana PUSHKAR

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Zhytomyr State University named after Ivana Franka, Pushkin Street,
48, Zhytomyr, Ukraine, 10020
ORCID: 0000-0001-5060-7167
tatpushkar68@gmail.com

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ВІДТВОРЕННЯ РОМАНУ ВІЛЬЯМА ТЕККЕРЕЯ «ЯРМАРОК МАРНОСЛАВСТВА» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

GENRE-STYLISTIC RECREATIONS OF WILLIAM THACKERAY'S NOVEL "VANITY FAIR" IN THE UKRAINIAN TRANSLATION

У статті розглядається художній переклад як один із найскладніших видів письмового переказу. Художній переклад є потужним чинником взаємодії літератур і культур, що здійснюється на рівні взаємовпливу стилю, жанрів і проблематики. Але кожний переклад містить певні зміни в порівнянні з оригіналом, тому хоча і переклад і не є цілком самостійною роботою, але новим витвором мистецтва із залученням світогляду перекладача крізь призму переконань письменника. Дослідження у лінгвоперекладацькому аспекті В.М. Теккеря «Ярмарок марнославства» розкривають жанрово-стилістичні відтворення в українському перекладі. Композиція роману в основному побудована на сходженні та розбіжності двох сюжетних ліній, що дозволяє звести разом велику кількість героїв роману. Автор постійно підсилює драматичність подій, що відбуваються з персонажами роману, щоб ми змогли сприйняти ідею В. М. Теккеря про марність і суєтність зусиль героїв, про втрату цінностей і любові. Однак, зовнішня фокалізація іноді поступається місцем внутрішньої і автору вдається передати психологічний персонажів, що підвищує художню цінність твору і урізноманітнює стиль роману. Наявність в англійській мові великої кількості полісемічних лексичних одиниць, а також стислість викладу, яка можлива завдяки наявності ряду певних граматичних конструкцій та словоформ, стає причиною необхідності введення додаткових лексичних одиниць. Однак, деякі відмінності у вживанні викликають опущення окремих лексем англійського речення при перекладі українською мовою. Використання автором таких стилістичних підходів, пояснює широке використання різних способів міжмовної передачі безеквівалентних лексичних одиниць, а також перекладацьких трансформацій. В статті здійснено переклад українських стилістично маркованих одиниць досліджуваного роману і проаналізовано застосування певних лексико-граматичних перекладацьких трансформацій.

Ключові слова: лексичні та граматичні трансформації, жанрові особливості, художні прийоми, авторські неологізми, граматичні прийоми.

The article considers artistic translation as one of the most difficult types of written translation. The main feature of the artistic style is a strict adherence to the norms of the national literary language of all forms of speech and admiration for the well-known traditions of some language tools. Therefore, any translation may contain certain changes compared to the original, but the accuracy of the translation depends on the number of such changes, so it should be minimized as much as possible. Research in the language-translation aspect of W.M. Thackeray's "Vanity Fair" reveals the genre-stylistic reproduction in the Ukrainian translation. Research in the language-translation aspect of W.M. Thackeray's "Vanity Fair" reveals the genre-stylistic reproduction in the Ukrainian translation. The composition of the novel is mainly built on the convergence and divergence of two storylines (Emilia and

Becky), which provides it with a certain coherence and allows a large number of characters to be judiciously and systematically brought together. The constant presence of the author is justified by his intention. He deliberately weakens the drama of the events that happen to the characters, so that we consider, or rather perceive, Thackeray's idea about the futility and vanity of the efforts of these "heroes" – only puppets on strings, about the replacement of values and the loss of true knowledge about the truth and love. Nevertheless, a fixed external focalization sometimes gives way to an internal one, and the author manages to gain psychological insight into the souls of the characters, which increases the artistic value of the work and diversifies the style of the novel. The presence of a large number of polysemic lexical units in the English language, as well as the brevity of the presentation, which is possible due to the presence of a number of certain grammatical constructions and word forms, become the reason for the need to introduce additional lexical units. However, some differences in usage in some cases cause the omission of individual lexemes of an English sentence when translated into Ukrainian. These phenomena explain the wide use of various methods of interlanguage transfer of non-equivalent lexical units, as well as translation transformations. In the article, the translation of the Ukrainian stylistically marked units of the studied novel is carried out and the use of certain lexical-grammatical translation transformations is analyzed.

Key words: *lexical and grammatical transformations, genre features, techniques, author's neologisms, grammatical techniques.*

Художній твір є основним об'єктом літературознавчого вивчення, який забезпечує зв'язок реальності та вигадки, ідеї та її втілення; він дозволяє змінювати свідомість читача і дає можливість поглянути ситуацію з різних позицій протягом певного відрізка часу.

Стиль художньої мови об'єднує безліч різноманітних рис, формуючи єдність з розрізнених компонентів і особливостей, що відрізняють цей стиль від інших стилів літературної мови.

Вивчення художнього перекладу передбачає глибокий аналіз стилю написання матеріалу, що дозволяє проявити свою індивідуальність, та оригінальність стилю автора, яка проявляється в його творах і пов'язана з унікальністю літератури як мистецтва.

Однак, особливість проблеми художнього перекладу визначається не лише різноманітністю представлених у ньому мовних стилів, а й лексико-граматичними елементами, які вимагають функціональної відповідності в мові перекладу. У дослідженні художнього перекладу також серйозні питання про мовні форми, мовну природу образів, художньо-семантичні функції мовних категорій.

Багато сучасних теоретиків перекладу знаходяться у постійному пошуку та прийнятті рішення щодо вибору: збереження культуро-стилістичних елементів першоджерела чи адаптуванні їх до історико-стилістичних реалій мови перекладу [3].

Теорію художнього перекладу вивчали і описували в своїх наукових працях низка українських дослідників, зокрема, А. Г. Гудманян, В. В. Домецька, Р. П. Зорівчан, В. І. Карабан, Л. В. Коломієць, Т. Є. Некряч, О. В. Ребрій, О. М. Фінкель, О. І. Чередниченко.

Це припущення, на якому базуються теоретичні розвідки перекладознавців, які підтримують концепцію «літератури як системи» – А. Лефевр [6], Г. Турі [8], Т. Германс [5].

Основна мета художнього твору – збереження індивідуального стилю. Індивідуаль-

ний стиль автора є взаємопов'язаною системою змісту зі словесними засобами і способами їх вираження.

В художній літературі використовується образ. Оразність авторів ґрунтується на мовних категоріях, зв'язки між якими тісні й безпосередні. Це відрізняє художню літературу від наукової, ділової літератури та газетного паперу, де мовні форми, що використовуються для вираження понять, відіграють менш активну або нейтральну роль. У художній літературі мовні форми можуть вступати в дуже активну взаємодію зі змістом образів або з цілими системами образів, визначати характер їх розуміння.

Отже, мета нашої статті – окреслити стилістичні особливості художнього твору в аспекті перекладознавства та визначити прийоми перекладу художнього тексту для надання емоційного ефекту. Роман Вільяма Теккерея «Ярмарок марнославства», який переповнений лексико-стилістичними прийомами, дає нам можливість аналізувати лексико-граматичні трансформації і прокоментувати жанрово-стилістичні особливості перекладу.

Роман Вільяма Теккерея «Ярмарок марнославства» – роман-огляд, де вирішальна сюжетна роль належить не тільки автору, а й герою авантюрної (кар'єрної) долі, непередбачувані повороти якої відкривають для письменника можливість дати збірну картину суспільства [3].

В основі роману є іронія, яка є художнім вираженням авторського сприйняття, продемонстрованого у вигляді контекстуальної і текстової категорій. У романі автор з іронією описує сімейно-особистісні відносини, де особливо чітко проглядається етичний аспект буття. Іронічні етичні оцінки письменника, а саме неприйняття будь-яких проявів позерства, фальші, штучності допоможуть читачам виокремити власні критерії добра і краси. Саме тому, роман В. Теккерея «Ярмарок марнославства» не втратив гостроти

свого звучання. Гостре жало пера письменника не щадить нікого, однаково висміюючи і сліпу любов, і добровільне рабство, і способи побудови кар'єри в суспільстві, і марнославно самих представників цього суспільства. Таким чином, роман являє собою сукупність жанрів, що дозволяє автору жонглювати ними, розкриваючи характер персонажів і формуючи власний індивідуальний стиль.

Широкий спектр виразних засобів, що використовуються автором: від епітетів до розгорнутих метафор, поєднують унікальні комбінації значень, дозволяє доповнити загальну картину твору «семантичними півтонами», які й надають реалістичність розповіді, відтіняючи та уточнюючи образи персонажів та їх оточення [2].

«Ярмарок марнославно» – виразна назва, яка окреслює сучасне суспільство. Саме тому переклад назви твору українською мовою, будучи еквівалентним оригіналу, не є єдиним можливим, оскільки у слова «vanity», як мінімум, два еквіваленти: 1) марнославно; 2) метушня. Слід згадати, що англійською назва роману звучить глибше, оскільки вміщує оби два значення, на відміну від української назви.

«Ярмарок марнославно» не є прикладом класичного роману, що і підкреслює автор у підзаголовку «Роман без героя», який може бути розшифрований по-різному. До В. Теккерея прозові оповідання будувалися як розповідь про долю героя (Сервантес, Дефо, Філдінг, Скотт, Діккенс). Як пише сам автор: «*If this is a novel without a hero, at least let us claim to a heroine. No man in the British army which has marched away, not the great duke himself, could be more cold and collected in the presence of doubts and difficulties, than the indomitable little aide-de-camp's wife*» [4].

У даній статті, ми спробуємо показати, що автор у кожній сцені, у кожному рядку намагається послабити драматизм, можливий трагізм ситуації. Теккерея не бачить трагізм у житті героїв «Ярмарку» і не ставить за мету показати його читачеві. Події та життя героїв для нього лише інструмент, якимось збільшувальне скло, крізь яке ми бачимо суєту, марність життя. Теккерея хоче, щоб наше око не розглядало саме скло, але проникало далі – крізь лупу [1].

«Голос» роману – без сумніву, голос автора – лялькаря протягом усього твору. «Ярмарок марнославно» – твір з явним типом оповідача, і якому автор:

– посилається на себе в першій особі: «*I, for my part, have known a five-pound-note to interpose and knock up a half century's attachment between two brethren; and can't but*

admire, as I think, what a fine and durable thing Love is among worldly people»...[5];

– безпосередньо звертається до читача: «*My dear sir, there were no men at Miss Pinkerton establishment...*»; «*I know that the tune I'm piping is a very mild one...and must beg the good-natured reader to remember...*» [5];

– пропонує пояснення, коли в них виникає необхідність: «*A very stout, puffy man, in buckskins and Hessian boots, with several immense neck cloths, that rose almost to his nose, with a red striped waistcoat and an apple green coat with steel buttons almost as large as crown pieces (it was the morning costume of a dandy of blood of those days)...*» [5];

– використовує величезну кількість риторичних питань, тим самим спонукаючи нас до роздумів, а точніше, змушуючи наші думки текти у певному руслі: «*What causes young people to "come out", but the noble ambition of matrimony? What sends them trooping to watering places? What causes them to labour at piano-forte sonatas, and to learn 4 songs from a fashionable master at a guinea a lesson...?*» [5];

– насичує фразами оцінки та відображає емоції оповідача: «*But though virtue is a much finer thing, and those hapless creatures who suffer under the misfortune of good looks ought to be continually put in mind of the fate which awaits them; and though, very likely, the heroic female character which ladies admire is a more glorious and beautiful object than the kind, fresh, smiling, artless, tender, little domestic goddess, whom men are inclined to worship – yet the latter and inferior sort of women must have this consolation – that the men do admire them after all...*» [5];

– перериває перебіг подій, щоб дати коментар більшого чи меншого обсягу: «*Miss Crawley was, in consequence, an object of great respect when she came to Queen's Crawley, for she had a balance at her banker's which would have made her beloved anywhere*» [5];

«*What a dignity it gives an old lady, that balance at the banker's! How tenderly we look at her faults...*» [5];

– дає аналіз минулого і майбутнього своїх героїв: «*But as we are to see a great deal of Amelia, there is no harm in saying that she was a little dear creature...*» [5].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що «голос» явного типу оповідача чітко визначено у творі Теккерея, причому протягом усього «Ярмарку марнославно» цей «голос» належить одній людині. Якщо говорити про фокалізацію, то слід зазначити, що розповідь обмежена (або, навпаки, розширена) до сприйняття цієї людини, тобто, автора.

Однією з найбільш характерних особливостей авторського стилю є використання поширених, складносурядних і складнопідрядних речень: «*If there is any exhibition in all Vanity Fair which Satire and Sentiment can visit arm in arm together; where you light on the strangest contrasts laughable and tearful: where you may be gentle and pathetic, or savage and cynical with perfect propriety: it is at one of those public assemblies, a crowd of which are advertised every day in the last page of the «Times» newspaper; and over which the late Mr. George Robins used to preside with so much dignity*» [9].

Це можуть бути складнопідрядні речення з одним або декількома однорідними підрядними умовами, причинами, поступками, визначальними підрядними, обставинними підрядними місцями, часом і т.д. Звичайно, багатослівність сама по собі була невід'ємною частиною стилю письменників, сучасних В. Теккерею, але це лише поверхове пояснення використання наддовгих речень.

Використання великої кількості однорідних підрядних речень дозволяє автору описати предмет з різних сторін, показати різноманіття та складність життєвих ситуацій.

Слід зазначити, що така побудова речень веде до ретардації (retardation). Автор хоче домогтися трохи більше напруженого, а не гострішого сприйняття своїх ідей [10].

Єдинопочаток, або анафора, та паралельні конструкції також є відмінною рисою стилю. Обидва ці прийоми сприяють ритмічній організації тексту та акцентують головну думку речення. Частки, що протиставляються всередині паралельних конструкцій, створюють єдиний образ, що чітко сприймається читачем.

У своїх міркуваннях автор часто вживає власні імена (вигадані чи реальні – невідомо): назви вулиць, газет, місць, імена знайомих (*Mr. Hammerdown, Mr. George Robins, the «Times» newspaper i m. d.*). Як і в інших творах, ці деталі дозволяють нам вірити автору, за їх допомогою він перетворює абстрактні ідеї на конкретні події [7].

З цим прийомом пов'язаний і інший: автор цитує всіх цих Джонів і Робінсонів («*I got this box at old Dive's sale*» – *Pincher says handing it round, «one of Louis's mistresses – pretty thing, is it not? – sweet miniature»...*) [7].

Інші літературні прийоми і засоби не заслуговують на таку пильну увагу, оскільки є невід'ємною частиною будь-якої розповіді і не виконують специфічних функцій, що відповідають задуму письменника.

Найбільш яскраво це проявляється у експозиції героїв. Розглянемо опис Емілії. До

нього включено інформацію, власниками якої можуть бути інші пансіонерки, міс Джеймайма, бідна судомийка, дочка кривої піріжниці, тобто всі ті, про яких автор сказав, що «Емілія мала їх до себе». Наведемо невеликий уривок та проаналізуємо його.

«*...her face blushed with rosy health, and her lips with the freshest of smiles, and she had a pair of eyes which sparkled with the brightest and honestest good-humour, except indeed when they filled with tears, and that was a great deal too often; for the silly thing would cry over a dead canary bird... 'Send me letters... 'said Miss Saltire (who, by the way, was rather shabby)... little Laura Martin (who was just in round-hand) took her friends hand and said...»* [3].

У даному випадку погляди автора та героїв не протилежні за змістом, не йдуть паралельно, доповнюючи один одного. Оцінка автора хіба що охоплює оцінку героїв. Замість схеми перетину (*overlapping*), ми запропонуємо схему включення (*inclusion*).

Також, спостерігаються й випадки трансформації – переходу позиції «зсередини» в позицію «ззовні»: «*In order to maintain authority in her school, it became necessary to remove this rebel, this monster, this serpent, this firebrand;* (взята поза контекстом, ця фраза могла б послужити прикладом внутрішньої фокалізації – ми проникаємо у щирі та емоційні переживання міс Пінкертон, але далі позиція «зсередини» плавно зісковзує на авторську) *and hearing about this time that Sir Pitt Crawley's family was in want of a governess, she actually recommended Miss Sharp for the situation, firebrand and serpent as she was*» [3]. Інший приклад: «*She insisted upon Rebecca accepting the white cornelian and the turquoise rings, and a sweet sprigged muslin, which was too small for her now, though it would fit her friend to a nicety*» [3]. В українському перекладі слова «чудесне ситцеве плаття» (і особливо зменшувально-пестливий суфікс) дають нам зрозуміти, що автор як би цитує своїх героїв, особливо коли порівнює постаті дівчат, тому що тут це робиться не з естетичної, а скоріше, з математичної точки зору. Або, наприклад: «*Should you? – said Joseph, with a most killing tenderness; and was no doubt to follow up this artful interrogatory by a question still more tender... when, oh, provoking! The bell rang for the fireworks...»*. «*Oh, provoking!*» (Яка досада!) – Вигукує Беккі, але не автор [3].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що використовуючи внутрішню фокалізацію, В. М. Теккерею дає нам можливість домогтися інсайту психологічного стану героя, практично злитися з ним і буквально бачити світ

та інших дійових осіб його очима, що, звичайно, веде до надзвичайно гострого сприйняття читачем подій, які аж ніяк не можуть

виходити від героя. Саме такий підхід в написанні, послаблює драматизм життєвих ситуацій, що відповідає задуму автора.

Література:

1. Вахрушев В. С. В. М. Теккерей творчість письменника. URL: topkatalog.at.ua/load/biografiji/tekkerej_viljam-mejkpis/28-1-0-927 (дата звернення : 20.02.2023).
2. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця: Нова Книга, 2004. 272 с.
3. Линтвар, О. М. Лінгвостилістичні засоби вираження ідіостилію В. М. Теккерей в оригіналі і перекладі (на матеріалі тексту роману «Ярмарок суєти» і його екранізацій) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 – Перекладознавство; Нац. авіац. ун-т. Одеса, 2015. 260 с.
4. Halverson S. The concept of equivalence in translation: much ado about nothing. *Target*. 1997. № 9 (2). P. 207–233.
5. Hermans T. On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar. *Modern Dutch Studies. A volume of essays in honour of Professor Peter King*. L. : Athlone, 1988. P. 11–24.
6. Lefere A. Translation : Its genealogy in the West. *Translation, history and culture*. L., 1995. P. 13–28.
7. Thackeray W. M. *Vanity Fair*. Saint Petersburg: Palmyra, 2017. 429 p.
8. Toury G. The nature and Role of Norms in Literary Translation. *Literary and Translation : New Perspectives in Literature Studies*. Leuven : Acco, 1995. P. 83–100.
9. Woodsworth J. *Historischer Handbuch Translation*. Tubingen, 2006. 405 s.
10. Weisgerber J. Satire and irony as means of communication. *Comparative literature studies*. Vol. 10. № 2. M., 1973. P. 157–172.

References:

1. Varhushev V. S. (2013). V. M. Tekkerey : tvorchist pysmenyka. Rezhym dostupu : topkatalog.at.ua/load/biografiji/tekkerej_viljam-mejkpis/28-1-0-927 (data zvernennia : 20.02. 2023). [in Ukrainian].
2. Kukharenko V.A. (2004). Interpretatsiia tekstu. [Interpretation of text]. *Navchalny posibnyk dlia studentiv starshykh kursiv fakultetiv angliyskoi movy*. Vinnytsia. [in Ukrainian].
3. Lytvar O. M. (2015). Lingvostylistychni zasoby vyrazhenia idiostyliia V. M. Tekkereia v oryiginali i perekladi (na materialii tekstu «Yarmarok Suiety» I yoho ekranizatsii) [Lingo stylistic means of expressing idiostyle V. M. Tekkerey in the original and translation]. *PhD Thesis*. Odesa [in Ukrainian].
4. Halverson S. (1997). The concept of equivalence in translation: much ado about nothing. *Target*. [in English].
5. Hermans T. (1988). On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar. *Modern Dutch Studies. A volume of essays in honour of Professor Peter King*. L. : Athlone. [in English].
6. Lefere A. (1995). Translation : Its genealogy in the West. *Translation, history and culture*. London. [in English].
7. Thackeray W. M. (2017). *Vanity Fair*. Saint Petersburg. [in English].
8. Toury G. (1995). The nature and Role of Norms in Literary Translation. *Literary and Translation : New Perspectives in Literature Studies*. Leuven. [in English].
9. Woodsworth J. (2006). *Historischer Handbuch Translation*. Tubingens. [in English].
10. Weisgerber J. (1973). Satire and irony as means of communication. *Comparative literature studies*. London. [in English].